

פעילות לפני תפילת שחרית

הקדמה:

אחד מן הביטויים העיקריים של אמונה בה' היא התפילה. התפילה היא מחסדי ה' לעם ישראל, שנתן לנו את הזכות להתפלל לפניו ולהתקרב אליו, ובאהבתו הגדולה אלינו, אף דואג לצרכינו ומקשיב לבקשותינו גם בעניינים פעוטים של גשמיות ופרנסה, אף שהוא מלא את השמים ואת הארץ ומלוא כל הארץ כבודו. כאשר אדם חושב על דברים אלו מיד הוא מתמלא אהבה אל ה', ומתעורר לתת לתפילה את הכבוד הראוי - לאומרה באופן הראוי, ובזמן הראוי.

שאלה: תורני מטבת, האם רשאים להכין את ארוחת הבוקר קודם לתפילת שחרית?

האם מותר לעשות מסדרי בוקר קודם לתפילת שחרית? חייל שגר במרחק רב מבסיסו ומפאת כן נבצר ממנו להתפלל קודם יציאתו, האם רשאי להקל ולצאת לדרכו קודם התפילה?

א. מקור הדין

תלמוד בבלי ברכות דף יד עמוד א:

אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיא: אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר: 'צִדְקַתְּ לִפְנֵי יְהוָה וְיִשְׁשׁ לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו' (תהילים פה, יד).

רש"י על הגמרא:

צדק - תפלה, שמצדיקו לבוראו, והדר (ואחר כך) וישם פעמיו לדרכי חפציו. ועוד כותבת הגמרא בברכות:

תלמוד בבלי ברכות דף ה עמוד ב:

תניא, אבא בנימין אומר: על שני דברים הייתי מצטער כל ימי... על תפילתי שתהא לפני מטתי-מאי לפני מטתי? אילימא לפני מטתי ממש, והאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי יהושע בן לוי: מנין למתפלל שלא יהא דבר חוצץ בינו לבין הקיר - שנאמר: 'וַיִּסֵּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל־הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל' (ישעיהו לח, ב). לא תימא לפני מטתי, אלא אימא: סמוך למטתי.

רש"י על הגמרא:

סמוך למטתי - כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה, ושלא לעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי, עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל.

ב. טעם הדין

תלמוד בבלי ברכות דף י עמוד ב:

אמר רבי יצחק אמר רבי יוחנן אמר רבי יוסי ברבי חנינא משום רבי אליעזר בן יעקב: כל האוכל ושותה (בבוקר) ואחר כך מתפלל, עליו הכתוב אומר: 'וְאֵתִי הִשְׁלַכְתָּ אַחֲרַי גִּגְרִי' (מלכים א יד, ט), אל תקרי גיגר (גופר) אלא גאיר (גאוות). אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה (ומילא את תאוותיו) - קבל עליו מלכות שמים.

ערוך השולחן אורח חיים סימן פט סעיף כ:

וגם מלאכה הוי כן, שמשליר מלאכת שמים אחרי גיוו ועוסק במלאכתו.

ג. הדברים המותרים או האסורים לפני תפילת שחרית

א. שאילת שלום

הגמרא אוסרת אמירת שלום לחברו קודם תפילת שחרית:

תלמוד בבלי ברכות דף יד עמוד א:

אמר רב: כל הנותן שלום לחבירו קודם שיתפלל - כאילו עשא במה (מזבח) חוץ לבית המקדש, שנאמר: 'חֲדָלְךָ לְכֶם מִן־הָעֲדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאֶפְךָ כִּי־בִמָּה נִחְשָׁב הוּא' (ישעיהו ב, כב) אל תקרי בִּמָּה אלא בִּמָּה. ושמואל אמר: בִּמָּה חשבתו לזה ולא לאלוה... תרגמה (פירש) רבי אבא: במשכים לפתחו.

והגית בו' - דפי לימוד עצמי לחיילי צה"ל

זמן תפילת השחר (דהיינו עלות השחר שהוא זמנה בדיעבד), רשאי לסיימם: של"ה מסכת תמיד פרק גר מצוה אות לב:

אסור לעשות חפציו קודם שיתפלל כו' (ברכות יד,א). היינו בהגיע זמן התפילה, אבל קודם אור הבוקר שרי.

משנה ברורה סימן ע"ק כג:

והסכמת רוב האחרונים וכמעט כולם, דהעיקר תלוי במילתא דאורייתא (קריאת שמע) בהתחיל בהיתר או באיסור, ואם כן לפי זה, במלאכה או בכל אלו הענינים לבד מאכילה, אם התחיל קודם עמוד השחר (התחיל בהיתר), אין צריך לפסוק אם ישאר לו שהות אחר שיגמור, לקרות קריאת שמע ולהתפלל... אבל אם התחיל לאחר שעלה עמוד השחר, דהתחיל באיסור, פוסק לקריאת שמע דהוא דאורייתא אבל לא לברכות ולא לתפלה, ואחר כך כשגומר המלאכה קורא הקריאת שמע עם הברכות ומתפלל, ודוקא שעדיין ישאר לו שהות, אבל אם רואה שהזמן עובר, צריך להפסיק ומיד (אף לברכות ולתפילה)...

ולענין אכילה, משמע מן המחבר בסימן פ"ט סעיף ה דסבירא ליה לעיקר הדין דמאכילה צריך לפסוק תיכף משעלה עמוד השחר ואפילו אם התחיל בהיתר, ולא מהני שום עצה כל זמן שלא התפלל.

❖ **סכמ, מתי רשאי להמשיך בעניינו אף על פי שהגיע זמן תפילת שחרית ומתי צריך להפסיק ולהתפלל?**

❖ **לפי מה שלמדנו, האם חיילים שהתחילו תורנות מטבח לפנות בוקר רשאים להמשיכה עד לאחר ארוחת הבוקר?**

אמנם, בתורת המחנה כתבנו על פי פוסקי דורנו, שתפילה קודם זמנה לכתחילה, עדיפה על פני ביצוע פעולות קודם תפילה:

תורת המחנה פרק ה תשובה ב:

כפי שהתבאר, מעיקר הדין מותר לעסוק במצוות קודם תפילה... אעפ"כ הורו מפוסקי דורנו שאם כבר עומדים כשעה קודם הנץ, יש להעדיף להתפלל תחילה, ואף שאינו זמן תפילה אלא בשעת דחק (מצד חשיבות העיקרון שסדר היום מתחיל ביום מתחיל בתפילה).

ה. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המחנה':

א. אסור לאדם לעסוק בעניניו בבוקר קודם שיתפלל, אולם אין בכלל איסור זה עיסוק בענינים מבצעיים, או בצרכי מצוה וציבור שלא ניתן לדחותם, לפיכך חיילים הנצרכים לעיתים חריגות בשל אילוצי המערכת הצבאית לעסוק בענינים שונים קודם התפילה, וכל שכן כשהתחילו בפעילותם מבעוד לילה, רשאים להקל במקום צורך בענין זה, ומכל מקום ישתדלו לומר תחילה ברכות השחר וקריאת שמע.

ברם, יש לציון שככלל ניתן להסדיר מראש את סדר היום באופן שיפתחוהו בתפילה, ועל כן למעשה יש להיוועץ ברב היחידה ולשקול בזהירות ומתינות את מידת נחיצותם ודחיפותם של מקרים החורגים מכלל זה.

ב. חיילים המשכמים בעלות השחר לצורך ביצוע מטלות צבאיות, יעדיפו להתפלל תחילה, ואף שקודם הנץ החמה אינו זמן תפילה אלא רק בשעת דחק. במיוחד יש לנהוג כך כשיש לחוש שלא יתפללו לאחר מכן.

ג. משהגיע זמן תפילה אין לצאת לדרך קודם שיתפלל, אולם בשעת דחק, וכל שכן לצורך מצוה, ניתן להקל בכך ולהתפלל לאחר מכן, ומכל מקום יש להשתדל ולומר תחילה ברכות השחר וקריאת שמע.

ד. אסור לאדם לענג גופו ולאכול קודם תפילה, אולם אין בכלל זה טעימה קלה לחלוש הנצרך לכך ליישוב דעתו לתפילה, וכל שכן לנצרך לכך בשל נסיבות מבצעיות, לפיכך חיילים שסיימו מסע מפרך רשאים לטעום מעט קודם שיתפללו, ומ"מ ישתדלו לומר תחילה ברכות השחר וקריאת שמע.

2. מלאכה לצורך רבים:

צרכי ציבור דינם כחפצי שמים שמותר לעשותם לפני תפילה:

שולחן ערוך אורח חיים סימן צג סעיף ד:

העוסק בצרכי צבור כעוסק בתורה דמי... ויש מפרשים, דהיינו לענין דאינו צריך לפסוק להתפלל.

3. מלאכה קלה:

הליכות שלמה פרק ב הלכה ה ובהערה ז:

הכנסת כביסה המחולקת כבר לסוגיה לתוך מכונת כביסה והפעלתה, וכן הוצאת הפסולת לפח האשפה שברחוב וכדומה, מותרים קודם התפילה. וכן סידור מטותו כשאין מי שמסדרה עבורו.

❖ **לדעתך, האם מסדר חלוקת כומתות בתום מסע נחשב כמלאכה קלה?**

❖ **חשוב על דוגמאות במסגרת הצבאית לשלושת סוגי המלאכות הנ"ל.**

ד. יציאה לדרך

רא"ש ברכות פרק ב סימן ז:

אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לאדם לצאת לדרך קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך וגו'.

❖ **השווה עם הגמרא שהובאה בתחילת חלק א, שים לב להבדלי הגרסאות**

השולחן ערוך פסק כשני הגרסאות:

שולחן ערוך אורח חיים סימן פט סעיף ג:

אסור לו להתעסק בצרכיו או לילך לדרך, עד שיתפלל תפלת שמונה עשרה.

המשנה ברורה הוסיף, שבשעת דחק ניתן להקל ולצאת לדרך לפני תפילה:

משנה ברורה על השולחן ערוך ס"ק כ:

עד שיתפלל - ואפילו אם במקום שיבוא יהיה יכול גם כן להתפלל עם הצבור בזמנו אף על פי כן אסור, דהליכה בדרך הוי כעוסק בצרכיו, אך כל זה שלא בשעת הדחק, אבל בשעת הדחק שאין השיירה ממנתת לו יכול לילך מקודם לדרך ויתפלל בדרך.

האור לציון כתב שנסיעה כדי להתפלל במקום אחר מותרת:

שו"ת אור לציון חלק ב - הערות פרק ז - הלכות תפילה אות ו:

ומכל מקום נראה שהנוסעים מעיר אחרת לירושלים כדי להתפלל תפילת שחרית בכותל המערבי, מותרים לצאת לדרכם... שכל נסיעתו היא לצורך התפילה, ולא חשיב עוסק בצרכיו קודם התפילה.

אמנם, מן הגמרא עולה שתמיד יש להשתדל להתפלל קודם היציאה לדרך:

תלמוד בבלי ברכות דף יד עמוד א:

אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן: כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך - הקדוש ברוך הוא עושה לו חפציו, שנאמר: 'צֶדֶק לְפָנָיו יְהִלֵּךְ' (ואז הקב"ה) וְיִשֶּׁם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו' (תהילים פה,יד).

ד. התחיל קודם עלות השחר

שולחן ערוך אורח חיים סימן פט סעיף א:

זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם הנץ החמה, כדכתיב: 'ויראוך עם שמש' (תהילים) ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, יצא.

הפוסקים ביארו שאם התחיל באחד הדברים האסורים לפני תפילה, קודם

והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל
יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית
מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ו הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,
סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד בתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן
בתיבה ועריכה: רב"ט ר' יצחק ענתבי
הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולתגובות: bmlhalacha@gmail.com

